

Teologija Apostolskih del (II)

POSTAVA

Luka večkrat govori o Judih, ki kristjane obtožujejo, da so odpadli in da so zapustili postavo: Jezus naj bi namreč spremenil Mojzesovo postavo (Apd 6,14); Štefan naj bi bogokletno govoril proti postavi, to je proti Bogu (6,11.13); kristjani naj bi spreminjali postavo; Pavel pa naj bi razveljavljal postavo, v pridigah spodbujal odpad od Mojzesa in tako govoril proti Izraelu (21,21.28; 25,8; 28,17). Luka te obtožbe zavrača kot neutemeljene in krive (6,11.13s.; 21,21ss.). Hkrati pa obtožuje Jude, da se ne držijo postave in da zavračajo Mojzesa (7,35.39.53; 15,10; 23,3; itd.).

To za Luka ni zgolj zgodovinska zadeva. Zanj to pomeni nekaj veliko večjega kot zgolj opisovanje tega, kar se je v Cerkvi zgodilo veliko pred njegovim časom. Vprašanje postave je zanj namreč žgoča tema, zato se k njej vedno znova vrača, saj ima opraviti tudi z istovetnostjo Cerkve.

Luka izjemno pozitivno in dosledno govori o postavi: sestavljena je iz "besed življenja" (7,38), je božanske narave, prinašajo jo angeli (7,53), je večno veljavna in "niti ena črtica postave" ne bo padla (Lk 16,17). Lukovo svojsko in značilno interpretacijo pomena

postave lahko prepoznamo celo po njegovem izrazoslovju, ki se razlikuje od drugih novozaveznih piscev; samo Luka namreč uporablja izraze, kot sta "Gospodova postava" in "postava očetov" (Apd 22,3; Lk 2,23.24.39). Na Mojzesovo postavu se sklicuje kot na "običaje, ki nam jih je izročil Mojzes" in podobno (Apd 6,14; 15,1; 21,21; 28,17).

Postava za Luka ostaja postava, ki je bila dana Izraelu na Sinaju, v strogem pomenu besede, izraelska postava. Luka namreč postava skrbi zaradi tega, ker je to Izraelova postava. Pomenljivo pa je, da ga najbolj skrbijo obredni in praznični vidiki postave, saj postava zanj v bistvu ni moralna postava, ampak predvsem ločilno znamenje med Judi in Nejudi; postava je torej znamenje Izraela kot Božjega ljudstva.

Srce postave je obreza (Apd 7,8; 15,1.5; 16,3; 21,21; Lk 2,21); Luka pa te nikoli ne spiritualizira ali reinterpreterira tako kot druge v Novi zavezi. Življenje prve Cerkve v Jeruzalemu, kot ga prikazujejo prva poglavja Apostolskih del, je namreč določeno z vsesplošnim sprejemanjem postave, kar je še posebej očitno v tem, kako so kristjani zvesti templju (Apd 1–7). Petrova zvestoba postavi in zvestoba ostalih kristjanov pa je v bistvu v njihovem

spoštovanju obredne čistosti in posledično stroge ločitve obreznih od neobreznih (Apd 10,13sl.; 11,3). Vprašanje postave je tudi predmet razprave na apostolskem zboru (Apd 15,1sl.). Vse obredne predpise v postavi upoštevajo tudi Jezusovi starši (Lk 2,21.22.24.39). Celotno Pavlovo farizejsko življenje vse do njegove aretacije v templju je prikaz judovske zvestobe postavi (16,3.13; 17,1.10; 18,4; 20,16, 21,21–26.28; 23,1.3.5.6; 24,14.17.18; 25,8; 26,4–5; 28,17). Tudi Jezus je bil vajelec postave, učenec rabinov v templju (Lk 2,4sl.). Pomembno pa je tudi, da se v svojem evangeliju Luka izogiba vsakršnim kritikam, ki jih je Jezus izrekel o postavi: odstrani vso snov, ki govori o sporu glede postave med Jezusom in judovskimi voditelji, kjer Jezus nasprotuje farizejskemu gledanju (Mt 5,17–20.21–48; 6,1–8.16–18). Razlago za to pa najdemo v Apd 6,14, kjer piše, da naj bi Jezus "spremenil običaje, ki nam jih je izročil Mojzes"; ta ideja je sicer pripisana Jezusu, toda Luka jo razume kot očitno napačno: zato je vsaka kritika postave izločena.¹ To pa je tako namenoma, saj hoče pojasniti mesto, ki ga ima Tora v Cerkvi. Jezus torej ni spremenil ničesar, postava pa je trajno veljavna.

Luka tudi ne povzema postave z eno osrednjo zapovedjo, načeloma ne postavlja ene zapovedi nad ostale. Vsaka zapoved je namreč enako pomembna kot ostale. Ničesar takega ni, "kar je v postavi pomembnejše" (Mt 23,23). Ko Luka povzema Markov odlomek o ločitvi (Lk 10,1–12), se tudi izogiba očitnemu zavračanju Mojzesa. Ne obstaja nobena nova interpretacija postave ali Božje volje, ki bi nam jo dal Jezus, nobena višja pravičnost; postava je popolna in trajno veljavna (Lk 16,17). Odlomek o obredni čistosti (Mr 7,1–23) pa pri Luku manjka, čeprav je poznal Markov zapis (prim. Lk 11,37sl.). Nobenega zavračanja Božjih zapovedi torej ni, da bi se držali "človeškega izročila" (Mr 7,8; Mt 15,3sl.); nasprotno, Luka poudarja "navade očetov", ki so skladne s postavo (Apd 6,14; 21,21; 28,17). Judovski način življenja kristjanov je v tem, da živijo v skladu s postavo (Apd 1–7). Tudi, ko Luka prepisuje

Mt 23,25 (o čiščenju posod in krožnikov) v Lk 11,39sl., spregovori v prid Judom; dajanje miloščine je pomembno in med novozaveznimi pisci ga ima samo on za znamenje resnične zvestobe postavi in za dolžnost do Izraela (Lk 11,41; 12,33; Apd 9,36; 10,2.4.31; 24,17). Luka pa navaja tudi nič manj kot štiri razprave o soboti (Lk 6,1–5.6–11; 13,10–17 in 14,1–6); in te ne pravijo, da je postava zastarela ali presežena. Trudi se namreč pokazati, kako je Jezus deloval popolnoma v skladu s postavo in kako judovski voditelji niso mogli zagovarjati nobene obtožbe. Krščansko obhajanje sobote pa je prav tako v skladu z Judovskimi predpisi.

Ko Judje obtožujejo kristjane, da so ti odpadniki (Apd 6,11.13.14; 21,21,28; 25,8; 28,17), v njihovih obtožbah naletimo na trdno povezavo med Izraelom in postavo. Grešiti zoper postavo pomeni grešiti zoper Izrael. In v tem lahko prepoznamo pomen Lukovega konzervativnega pogleda: nujno je namreč, da se kristjani iz judovstva držijo postave in da dokazujejo njeno trajno veljavnost, saj obstaja samo en Izrael, vse obljube pa so dane prav Izraelu. Bog je Izraelov Bog.

Luka potrjuje pomen Mojzesove postave in poudarja, da so kristjani iz judovstva goreči za postavo; v tem smislu dokazujejo svojo istovetnost kot Božje ljudstvo, ki je upravičeno do odrešenja. Ločnica med krščanskimi Judi in drugimi Judi pa ni postava ali obreza, ampak to, da krščanski Judje verujejo vse stvari iz postave in prerokov, kar pomeni, da sprejemajo tudi križanega Mesijo, ki je bil obljubljen ljudstvu in je zdaj prišel (Apd 224,14, 3,18.24; 10,43; Lk 18,31; 24,25.27.45). Tisti, ki zavračajo Jezusa kot Mesijo, pa so izgubili svojo dediščino. Ker so torej kristjani iz judovstva obnovljeni Izrael, obreza in postava postaneta znamenje njihove istovetnosti.

Kaj pa pogani in postava? Zaveza iz obreze in obljube, dane Izraelu, vključuje udeležnost poganov pri odrešenju Izraela (Apd 3,25; 13,47; 15,14–17; Lk 2,46–47); ljudstvo obreze in postave bo namreč odrešeno, 'ljudstva izmed poganov' pa se bodo pridružila Izraelu (Apd 15,14). Luka se torej trudi dokazati, da se

odrešenje poganov zgodi popolnoma v skladu s postavo. Nekateri kristjani iz judovstva iz stranke farizejev so od poganov zahtevali obrezo in spoštovanje postave (15,1.5); če pogani ne bodo izpolnili teh obveznosti, ne morejo biti rešeni. Srečanje apostolov pa to razveljavi, saj odrešenje prihaja po Božji milosti (15,11). Toda tudi pogani se morajo držati postave, to je tistega dela postave, ki govori o poganih, živečih med Judi; tega, kaj Mojzes zahteva od poganov, da bi ti lahko živeli med Izraelci (Apd 15,15–17). V ozadju tega pa je, kar 3 Mz 17–18 zahteva od 'tujcev' v Izraelu. Spoštovanje postave, v tem primeru štirih zapovedi, pomeni priznavanje enega in edinega Izraelovega Boga.

Luka ne pozna oznanjevanja med pogani, ki bi bilo brez postave. Ve za oznanjevanje med pogani brez obreze, ne pa za oznanjevanje brez postave. Pismo namreč naroča poganom, naj se držijo tistega dela postave, ki je potreben, da lahko živijo skupaj z Judi; ni pa zakonito, da bi vsiljevali poganom več, kot je zahteval Mojzes sam. Napak je tudi govoriti, da so pogani prosti postave: nasprotno, Cerkev daje postavo tudi poganom kot poganom. Opravičenja po postavi ni; so pa po Jezusovi milosti Judje in pogani odrešeni (Lk 24,47; Apd 2,38; 3,19s.; 13,39; 15,11; itd.), toda to ni nikoli postavljeno nasproti spoštovanju postave, sicer bi Luka ogrozil svojo ekleziologijo. Nemogoče je torej reči, da bi morala biti postava ukinjena, zamenjana, ali da bi jo morali razumeti, kot da pripada dobi, ki je minila. S tem pa Luka ovrže judovske obtožbe, da je Pavel krščanske Jude učil, naj opustijo obrezo in postavo (21,21.28; 25,8; 28,17sl.). Položaj je za Lukovo Cerkev jasen. Luka nasprotuje Judom, ki obtožujejo krščanske Jude, da so odpadli od Izraela, kar bi pomenilo, da ti krščanski Judje niso upravičeni do odrešenja; ta spor pa je povezan tudi s Pavlom, ki ga uporabljajo kot argument proti Cerkvi. V času, ko je pisal Luka, odrešenje Judov zanj namreč ne pomeni nobenih težav: ta stvar je bila takrat že rešena. Odprto pa je vprašanje o postavi in Izraelu, saj je judovski dejavnik

znotraj Cerkve še vedno odločilen. S tem, ko vztraja, da morajo kristjani iz judovstva izpolnjevati postavo, uspe pokazati, da so oni obnovljeni in pravi Izrael, upravičen do Božjih obljub in do odrešenja. Izpolnjevanje postave judovskih kristjanov in odrešenje poganov kot pridruženega ljudstva, ki se drži dela postave, pa sta značilnosti Izraela, za katerega so Mojzes in preroki napovedali, da je to ljudstvo, ki je prejelo obljube odrešenja.

DVANAJSTERI

"In jaz vam prepuščam kraljestvo, kakor Iga je meni prepustil moj Oče, da boste jedli in pili pri moji mizi v mojem kraljestvu in sedeli na prestolih ter sodili dvanajst Izraelovih rodov." (Lk 22,29–30.) V poslovilnem govoru v Lk 22,24–30 dvanajsteri dobijo eshatološko vlogo kot bodoči vladarji nad Izraelom. Besedilo poudarja Lukovo razumevanje apostolata. Ob vprašanju dvanajstarih (Apd 1,6) sta vstajenje in izlitje Duha interpretirana kot napoved obnove Izraela. V Apd 1,15–26 tudi zasledimo izvolitev novega apostola – toda, zakaj je potrebno izvoliti novega apostola? Lukovo dojemanje dvanajstih apostolov je povezano z njegovo teologijo Izraela, dvanajsteri pa so bistveni za njegovo razumevanje Izraela in njegove usode.

Pomen dvanajstarih je nakazan že z Lukovo kompozicijo. Apostoli namreč ne igrajo nobene vloge v drugi polovici Apostolskih del, zadnjič pa so omenjeni v povezavi z Apostolskim zborom (Apd 15). Njihova vloga se po sedmem poglavju spremeni: Štefanova pridiga, ki zaključuje misijonarsko delovanje v Jeruzalemu, označuje konec neposredne misijonske dejavnosti apostolov v Izraelu. Prva omemba ljudstev izven Izraela (Apd 10–11) je sicer povezana z enim izmed dvanajstarih, s Petrom – ta omemba "narodov" je del obljube, dane Izraelu. Izven poglavij 10–11 pa Apostolska dela ne omenjajo nobene misijonske dejavnosti med pogani, ki bi jo izvajali dvanajsteri. Apd 8,11sl. sicer povezuje

dvanaajstere z misijonom v Samariji, toda v tem primeru ne gre za poganjski misijon, saj Luka Samarijanov nima za poganjske, ampak za "izgubljene ovce Izraelove hiše". Dvanaajsteri so prav tako povezani s Pavlom (9,26sl.), ki je misijonar v diaspori in učitelj Izraela. Težava, s katero se spopada Apd 15, pa je odnos poganov do Mojzesove postave, in apostoli na tej točki izginejo iz pripovedi, saj je njihov misijon v Izraelu zaključen.

Med Jezusovim zemeljskim življenjem imajo apostoli izjemno pasivno vlogo. V glavnem so navzoči kot opazovalci dogodkov, tako kot ostali učenci in tudi vse judovsko prebivalstvo. Za Luka Jezusovo življenje ni zavito v skrivnost, saj se vse dogaja v javnosti, medtem ko ga Izrael opazuje; naloga dvanaajsterih torej ni ta, da bi bili očitvidci, da bi varovali Jezusovo izročilo, saj je to izročilo dobro znano vsem Judom (Apd 2,22; 10,37sl.). Jezusove izreke v Apostolskih delih zato redko zasledimo na ustnicah apostolov.

Luka pokaže veliko zanimanja za dogodke, ki se zgodijo med Jezusovo smrtjo in izlitjem Duha (Lk 24 in Apd 1): dvanaajsteri so še posebej povezani z vstajenjem in to je v luči izjave iz Apd 1,21 pričakovano. Splošno sprejeto je sicer, da dvanaajsteri delujejo kot poroki cerkvenega izročila, tj. normativnega Jezusovega izročila, ki ga lahko potrdijo v vsaki podrobnosti. Vendar to ne drži. Pričevanje apostolov se namreč ne nanaša na Jezusovo življenje; tudi govori v Apostolskih delih se zelo redko sklicujejo na Jezusovo življenje, razen ko govorijo o umoru Mesije (2,23,36; 3,14; 4,10.27sl.; 5,28; itd.), in tudi ko naletimo na sklicevanje na zemeljskega Jezusa, je izrecno poudarjeno, da so poslušalci seznanjeni s tem, kar se je zgodilo, zato apostolom o tem ni treba govoriti (2,22). Najjasnejše sklicevanje na Jezusovo življenje tako zasledimo v 10,38, toda tudi tu je rečeno, da poslušalci vedo vse, kar se je zgodilo in kar je Jezus rekel (10,37). Vsako tako poročstvo je torej brez pomena, in sicer zaradi javnega značaja celotnega Jezusovega delovanja po Luku; celotno Jezusovo življenje in njegove besede so namreč tako

splošno znane, zato apostolom ni potrebno biti porok zanje. V govorih se tako zdi, da je edina stvar, ki je poslušalci o Jezusu ne vedo, njegovo vstajenje (2,24sl.; 3,15). V Apd 1,2sl. je zato pogoj za novega apostola, da je bil z enajstimi v času od krsta pri Janezu Krstniku do Jezusovega vnebohoda in ne do njegovega vstajenja. To pa zaradi štiridesetih dni, med katerimi je Jezus posredoval pomembno sporočilo o svojem vstajenju kot upanju Izraela. Prič vstajenja je bilo namreč več kot apostolov, toda samo oni so poznali Jezusov nauk o resničnem pomenu tega dogodka. Zato je navodilo jasno: biti morajo prič vstajenja. To je večkrat jasno poudarjeno. Naznanilo, da je bil odkrit prazen grob, je bilo namreč predano "enajsterim in vsem drugim" (Lk 24,8). Toda potnika v Emavs sta morala prenesti enajsterim novico, da je bil pregan njihov dvom, da je Jezus odrešenik Izraela (24,21) – ko pa sta prišla med apostole, sta ugotovila, da ti že verujejo (24,34). Voditelj dvanaajsterih je tudi prvi, ki je doživel kristofanijo (24,34). Tudi vstajenjski govor v 24,36–49 je bil najprej namenjen enajsterim (24,9sl.; Aps 1,2sl.). Dvanaajsterim se Jezus tudi prikaže po svojem vstajenju (Apd 1,3). Toda ko je tretjič napovedal trpljenje/vstajenje, je to povedal dvanaajsterim na samem (Lk 18,31–34). Na samo jih je namreč poklical vedno, ko je govoril o vstajenju, o Izraelovem Mesiji ali o odrešenju Božjega ljudstva.

Prvo poglavje Apostolskih del je v celoti posvečeno Jezusovemu zadnjemu srečanju z enajsterimi apostoli (1,1–14) in pripovedi o izvolitvi novega apostola (1,15–26). V obdobju, ki je sledilo vstajenju, je Jezus štirideset dni poučeval enajstere o Božjem kraljestvu (1,3). Povezava sega nazaj do poslovnega govora (Lk, 22,24sl.), posebej še do besed, da bo dvanaajsterim zaupana *basilea*, tako kot je bila zaupana Jezusu (22,29).² Ta *basilea* pa je povezana z obnovo Izraela, gre namreč za "izraelsko kraljestvo" (22,29sl.). Luka tako povezuje mesijanstvo z Božjim kraljestvom (Lk 1–2; 24.21sl.; Apd 1,3.6); v luči vstajenja namreč ni več nobenega dvoma, da bo

kraljestvo obnovljeno za Izrael in ta obnova je večkrat omenjena, še posebej pa v Apd 15,16sl. Dve stvari sta torej jasni: prvič, naloga dvanajsterih je biti priča Jezusovega vstajenja (1,22); in drugič, biti mora dvanajst apostolov, vsaj v nekem obdobju zgodovine (1,15–26) – po Jakobovi smrti (Apd 12,2) je bilo namreč nepotrebno, da bi volili novega apostola.

Zakaj nas mora Luka seznanjati z izvolitvijo dvanajstega apostola in opisati izvolitev kot dopolnitev Svetega pisma in kot izvolitev, ki jo je opravil Bog sam? Povezava med številom dvanajst in apostolskim krogom je sicer stvar izročila, toda Luka pojasnjuje, da je prav število dvanajst, ki je določeno za apostolski krog, bistvenega pomena in da lahko ta krog deluje samo, če je število pravo. Ko namreč opisuje Judovo izdajstvo, Luka ni zadovoljen zgolj z opisom, da je Juda "eden izmed dvanajsterih", ampak navede bolj podroben opis, saj pravi, da je Juda eden "izmed števila dvanajsterih" (Lk 22,3). Juda namreč izhaja iz skupine, za katero je število dvanajst temeljnega pomena. Enak poudarek pa najdemo tudi v Apd 1,17: "Bil je prištet med nas in bil deležen naše službe", in v Apd 1,26, kjer je Matija "pridružen enajstim apostolom". Število dvanajst pa je pomembno tudi zato, ker je krog dvanajsterih jasno povezan s konceptom 'Izraela' (Lk 22,30). V Apd 26,6sl. je namreč izpolnitev obljube vstajenja središčna točka Izraelovega čaščenja, in v tem smislu je Izrael ljudstvo dvanajstih rodov. Luka tako povezuje pojme Izrael–*basilea*–vstajenje–mesijanstvo.

Dvanajsteri bodo vladarji v eshatološkem Izraelu (Lk 22,30); v poročilu v Apd 1,21 pa je naloga dvanajsterih tudi ta, da so priče Jezusovega vstajenja. Kakšna pa je povezava med tema dvema trditvama? Po Luku je vera v vstajenje resnična naloga Izraela, 'obljuba, ki jo je Bog dal našim očetom' in 'Izraelovo upanje' (Apd 26,6sl.), toda vstajenje je prikazano kot specifično farizejska vera (Apd 26,5; 23,6–8); vstajenje je izpolnitev Svetega pisma (26,22–23; Lk 24,25–27.32.44–46). V svojem evangeliju je Luka, ko govori o tem, kaj Sveto pismo pravi o vstajenju, zadovoljen

s splošnim naslanjanjem na Mojzesa, medtem ko v Apostolskih delih poda podrobno eksegezo te ideje (2,25sl.; 13,23sl.). Tu namreč povezuje davidovski mesijanski koncept *basilee* z vstajenjem (2,30; 13,33sl.). In ker je prva naloga dvanajsterih, kot pravijo Apd 1,22, da so priče vstajenja, je povezava s poslovnim govorom, kjer je navedenih dvanajst vladarjev nad dvanajstimi Izraelovimi rodovi, jasna (Lk 22,30). *Basilea*, ki jo razglša Jezus, je torej kraljestvo, ki ga Izrael pričakuje in ki je bilo obljubljen Božjemu ljudstvu (Apd 1,3.6; Lk 1,32.33). Bog bo namreč dal Jezusu prestol njegovega očeta Davida; njegovemu kraljestvu pa ne bo konca. Skladnost z Apd 2,30 je očitna: Bog je prisegel, da bo posadil "enega izmed Davidovih potomcev na njegov prestol". V ta koncept vstajenja kot ustoličenja (Apd 2,29–32) pa so dvanajsteri vključeni kot priče (2,32b). Tudi sam David je namreč govoril o vstajenju Mesije kot o izpolnitvi obljube, dane Izraelu (2,31); dvanajsteri torej lahko zdaj razglšajo Jezusa za Gospoda in Mesija pred "vso Izraelovo hišo" (2,36). Pričevanje dvanajsterih pa se nanaša na to, da je Bog izpolnil obljubo svojemu ljudstvu.

V Evangeliju po Luku sta prvi dve poglavji v celoti prežeti z mislijo, da začetek zadnje faze zgodovine, ki se začne z Jezusom, ni nič drugega kot izpolnitev Božje obljube očetom (1,16–17.23–33.51–54.68–79; 2,10–11.25.29–32.38). Dvanajsteri delujejo kot misijonarji med Judi; poklicani so, da pred Izraelom razglšajo, da se je zgodil obrat v zgodovini Božjega ljudstva in da kličejo ljudstvo k pokori, ker so usmrtili Mesijo. Luka jim torej pripisuje preroško vlogo.

Naloga dvanajsterih kot vladarjev in sodnikov pa je nadalje povezana z ločitvijo, ki jo Luka prepozna med izraelskim ljudstvom in njihovimi voditelji. Ni odrešen ves Izrael (Apd 3,23). Medtem ko voditelji zavračajo razglšanje Jezusa za Mesijo, ga velik del ljudstva sprejema; v prizoru za prizorom v Apostolskih delih so judovski voditelji naslikani kot trdovratni. Ta delitev ljudstva kaže, da Izrael kot ljudstvo ni zavrženo skupaj

s svojimi voditelji. Voditelji ljudstva so se torej odrekli pravici, da bi vladali nad njim, in zato so dvanajsteri postali novi voditelji Izraela, kot pojasnjuje Lk 22,30. Zato so v Apostolskih delih apostoli prikazani kot voditelji, pa tudi kot tisti, ki oznanjajo, da se je izpolnila obljuba, dana ljudstvu. Ne vladajo pa neki posebni shodnici, novi organizaciji ali skupnosti, ampak preprosto Izraelu. Tako kot je Jezus nagovarjal ljudstvo kot celoto in jim postavljал zahteve, delajo namreč tudi njegovi nasledniki, dvanajsteri.

Lukova govorica o dvanajsterih pa ni uradniška; ne govori v smislu, da bo tak zbor dvanajstih vedno navzoč v Cerkvi, da bi jo vodil; dvanajsteri torej niso prvi cerkveni uradniki. So edinstven pojav, kot je jasno iz eshatološkega poudarka v Lk 22,30: ti izbranci bodo vladali Izraelu ob koncu časa, ko bo ta prišel. Luka tudi ne išče cerkvenih služb pri dvanajsterih; oni namreč ne ustanavljajo služb, ne prenašajo avtoritete in ne postavljajo uradnikov.

PAVEL - UČITELJ IZRAELA

Apostolska dela so v veliki meri knjiga o Pavlu. Samo njemu je posvečenih sedemnajst poglavij, Apd 9.13–28. Luka se je torej odločil, da bo govoril predvsem o Pavlu. V Apostolskih delih sicer nima nobenega naziva: mimogrede ga imenuje 'apostol' (Apd 14,14), toda za Luko ni nobene potrebe po tem, da bi uporabil naziv, da bi s tem pokazal njegov položaj v Cerkvi. Luka pozna dvanajstere in tudi druge apostole. Zdi pa se paradoksalno, da naziv 'apostol' ni uporabljen v povezavi s Pavlom, kljub dejstvu, da je on edini svetovni in 'ekumenski' misijonar, voditelj Cerkve. Toda za Luka je Pavel nekaj več kot pa zgolj to, kar bi lahko izrazil s pomočjo tega naziva. Nihče se namreč ne more primerjati z njim, tudi dvanajsteri ne. Dvanajsteri so pomembni kot skupina, medtem ko Pavel izstopa kot posameznik. Tudi zelo malo podatkov imamo v Apostolskih delih o dvanajsterih in skoraj nič o voditelju in avtoriteti

jeruzalemske Cerkve, Jakobu, Gospodovem bratu, toda Luka navaja vse polno podatkov o Pavlu, kakor da bi bil ta neznanec. Vendar je Pavel za bralce Apostolskih del najbolj znana osebnost v Cerkvi, zato Luka le ponavlja, kar njegovi bralci že vedo. Namen torej očitno ni ta, da bi povedal Pavlovo zgodbo, ampak da bi razložil in branil njega in njegovo vlogo, saj je Pavel najbolj sporna figura v Cerkvi, pa tudi v judovskem svetu.

Pavlov edinstven položaj v Cerkvi je razložen v treh poročilih o njegovem spreobrnjenju in poklicu (Apd 9, 22 in 26). V poročilih o spreobrnjenju je Luka uporabil naslednji vzorec:

1. Opis Pavlovega življenja v času, ko je bil še pravoveren Jud, njegove izobrazbe in šolanja v Jeruzalemu, ter njegovega farizejstva (22,3; 26,4–5).
2. Pavel kot preganjalec krščanskih Cerkva (9,1–2; 22,4–5; 26,9–11); Pavel kliče vodilne Jude za priče (9,13; 22,5; 26,5).
3. Videnje v Damasku (9,3–7; 22,5–16; 26,12–18).
4. Pavlova misijonska poklicanost, ki je v treh poročilih opisana precej različno (9,15; 22,17–21; 26,16b–18).

Pavlov edinstveni položaj v Cerkvi je torej očitno. Kot misijonar ni izhajal iz neke Cerkve ali iz apostolskega izročila, ampak ga je poklical sam Bog. Kar pa je Pavel doživel v Damasku, je primerljivo samo s situacijo dvanajsterih: doživel je kristofanijo, Gospod se je namreč razodel Pavlu in Pavel je videl Jezusa (9,3–5.27; 22,6sl.; 26,19). Samo dvanajsteri in Pavel so torej videli Jezusa, vstalega Gospoda, in to dejstvo vzpostavlja njegov apostolat; povezavo med tem, da je videl Jezusa, in njegovim apostolskim delovanjem pa napravi Luka (Apd 1,21sl.). Pavel ima pogoje za to, da je apostol, ker je sposoben pričevati o Jezusovem vstajenju (Apd 1,22b), kar je odločilno za kerigmo. Pavla je Bog sam izbral (9,15; 22,14; 26,16), tako kot dvanajstere (Lk 5,1–11; 6,12–16) in nikogar drugega v Cerkvi. Še pomembnejše pa so besede vstalega Gospoda Pavlu. Po teh besedah se Pavel razlikuje od dvanajsterih,

saj nikomur drugemu ni bilo rečeno isto. Apd 22,14 navajajo, da je Bog očetov izbral Pavla, da bi slišal glas Pravičnega; to pa je nenavaden dogodek; s temi besedami je Pavel postal prva in edina priča svetu, 'ekumenski' apostol in misijonar. Priča 'do skrajnih mej sveta' namreč pomeni apostolsko poklicanost (Apd 1,8; prim. Lk 24,47); to pomeni biti priča pred Judi in pogani, pred Izraelom in narodi, ali če vključimo tudi zemljepisno razsežnost, od Jeruzalema do "skrajnih mej sveta" (Apd 1,8; prim. Lk 24,47). In edini, ki uresniči zemljepisno razsežnost misijonske in apostolske poklicanosti, je Pavel; to pa ni zapisano samo v poročilu o njegovem delu (Apd 13–21), ampak je izpričano tudi z besedami vstalega Gospoda (9,15, 22,15.17; 26,17–18) in v nekaterih povzetkih (17,6; 20,21; 26,20).

Tri poročila o Pavlovem poklicu so iz različnih izročil in odsevajo različne ideje in misli o misijonskem delovanju, predvsem pa o povezavi med Judi in pogani kot naslovniki pridiganja. Toda vseeno je jasno, da Luka prikazuje Pavla kot oznanjevalca Judom. Mesta, kjer oznanja, so namreč v glavnem shodnice, in njegovo delo se začne v shodnicah po Damasku takoj po spreobrnjenju. Tudi na svojem prvem misijonskem potovanju Pavel iz Cerkve v Antiohiji obišče shodnice v diaspori (13,4.14.42sl.; 14,1). Po apostolskem zboru pa se njegova misijonska prizadevanja nadaljujejo vse do aretacije in sojenja (16,12sl.; 18,4.19; 19,8). Toda Pavel nikoli ne zapusti shodnice in Judov, da bi šel k poganom. Veliko število Judov v vseh shodnicah se tudi spreobrne, medtem ko drugi zavrnejo evangelij; in šele, če poslušalstvo ne sprejme evangelija, je posledica običajno ta, da Pavel nadaljuje z oznanjevanjem evangelija poganom. Tako se zdi, da je Pavlovo oznanjevanje med pogani predvsem rezultat judovske neposlušnosti (13,46; 18,6). To pa seveda ne drži: oznanjevanje poganom je namreč utemeljeno z naslanjanjem na Sveto pismo, ne pa z judovsko nepokornostjo (13,47); in kljub izjavam misijonarjev v 13,46 in 18,6 Luka še naprej opisuje Pavlovo oznanjevanje v

shodnicah (14,1; 16,12s.; 17,1.10.17; 18,4.19.26; 19,8), njegovo oznanjevanje pa se konča pri Judih v Rimu (28,17ss.). Pavel pa ne pridiga poganom na splošno, ampak poganom, ki so bogaboječi in ki jih sreča v shodnicah, kjer najprej nagovarja Jude. Ko so spokorjeni Jude zbrani, nespokorjeni pa izključeni iz Božjega ljudstva, se Pavel obrne tudi na pogane. In ko se spreobrnejo tudi pogani, se to ne zgodi zaradi izključitve Judov, ampak poleg njih. Nikjer v Apostolskih delih namreč ne naletimo na to, da bi Pavel nagovarjal poslušalstvo, ki bi bilo samo pogansko.

Pavel torej najprej oznanja Judom in šele nato in skupaj s tem oznanjevanjem se obrača tudi na pogane. Zakaj Luka poudarja to dejstvo, pa je jasno iz apologetskih govorov v Apd 21–28. Velik del namreč posveča Pavlovi obrambi na sojenju: in tu so naslovniki Judje in ne Rimljani. Luka Pavlovemu sojenju nameni toliko prostora kot njegovi celotni misijonski dejavnosti, skoraj 50 odstotkov svoje snovi o Pavlu. Njegov opis Pavla v Apostolskih delih pa je namenjen obrambi apostola. Ni namreč potrebno opisovati Pavlovega misijonskega delovanja, ampak ga razložiti in braniti. V skladu s splošno sprejetim mnenjem govori predstavljajo politično apologijo in naj bi bili naslovljeni na Rim, toda to ne drži, saj govori niso politično apologetski, ampak religiozni.

Uvod v poglavja o sojenju in v sklepni del Apostolskih del je polemika o Pavlovem odnosu do postave. Pavel se tu poslavlja od Cerkva, ki jih je ustanovil, in jim zapušča svojo oporoko (Apd 20,17sl.). Po Luku je Pavel zdaj dobro poznan med Judi po vsem svetu. Govorice o njegovem učenju in pridiganju pa so dosegle tudi Jude v Jeruzalemu (21,20sl.) in to povzroča vznemirjenje med deset tisoč krščanskimi Judi v mestu, ki so goreči za postavo; toda težave reši Pavlov zgled zvestobe postavi (21,20sl.). Od 21,27 do konca Apostolskih del pa je pozornost usmerjena samo na Pavla in Jude. Na sojenju ne odloča cesar in ta sojenja tudi ne vodi, ampak ga vodijo Judje v Rimu (28,17sl); Pavel

se tako v Rimu dvakrat sreča z Judi. Sojenje pa je več kot le literarno orodje, s katerim hoče avtor pokazati, kako je Pavel došel v Rim in kako pridiga v svetovni prestolnici; zelo razvlečeno sojenje namreč ustvarja mnogo širši okvir, v katerega je bilo mogoče uvrstiti štiri Pavlove govore in na ta način je Luka lahko dovršil svoj opis apostola.

Ti govori so apologetski, kar Luka poudarja z uporabo besed *apologeisthai* in *apologia*, ki jih uporablja kot paroli (22,1; 24,10; 25,8; 26,1,2,24; 28,16). Namen teh govorov torej ni ta, da bi nadaljeval misijonsko delo; v njih ni nobene kerigme, nobenega klika k pokori ali spreobrnjenju, nobenih svetopisemskih navedkov, nobenega sklicevanja na priče. Predmet obrambe v govorih torej ni krščanstvo ali posamezni kristjan, ampak Pavlova oseba in njegovo delovanje. V poglavjih 22 in 26 Luka najprej uporabi vnaprej pripravljeno snov, v poglavjih 23 in 24 pa to snov komentira. Trije dejavniki pa imajo v govorih odločilen pomen:

1. Pavel je bil in je farizej in Jud, ki je bil zvest postavi (22,3; 23,1.3.5.6; 24,14; 26,4–5).
2. Veruje v vse, kar je zapisano v postavi in prerokih, uči pa samo to, kar pravi Sveto pismo; nič, kar pridiga in uči, namreč ni nejudovskega (24,14sl.; 26,22sl.).
3. Pavel je obtožen, da pridiga o vstajenju, toda vstajenje je izraženo v Božjih obljubah ljudstvu in je upanje farizejskega Izraela (23,6; 24,21; 26,6–8); vera v vstajenje torej pomeni zvestobo Svetemu pismu, postavi in ljudstvu (24,14sl.; 26,22sl.).

Te prvine razkrivajo, da Luka skrbi za vznemirljive govorice o Pavlu, ki so povod za obtožbe Judov (21,21).

Luka tudi na več mestih povzema obtožbe proti Pavlu:

21,21: Pavel povsod v diaspori Jude nagovarja k odpadu od Mojzesa, da ne smejo obrezovati svojih otrok in da jim ni treba živeti v skladu z običaji očetov, s postavo.

21,28: Pavel povsod uči proti ljudstvu, postavi in templju.

24,5sl.: Pavel je poskušal onečastiti tempelj.

23,29: Rimska različica judovskih obtožb je ta, da se težava nanaša na 'njihovo (judovsko) postavo' (prim. 25,19).

Glede na obtožbe je Pavel krivi učitelj v Izraelu. Sporno je njegovo učenje o postavi in Izraelu, ki skrbi Jude po vsem svetu. Obtožbe pa niso povezane z oznanjevanjem med pogani in ne izhajajo iz obtožb, da je Pavel kriv za politični upor. Težava tudi ni Pavlova osebna politična neškodljivost niti neškodljivost Cerkve na splošno. Pavel je grešil proti ljudstvu, proti Izraelu (21,28; 28,17): obtožen je odpada, kriv je opuščanja postave in zato ni več član Božjega ljudstva. Na kocki je torej opravičenje obstoja Cerkve in s tem odrešenja poganov. Polemika se torej nanaša na Pavlovo pridiganje.

Luka zapiše samo eno Pavlovo misijonsko pridigo (13,16–41); njen namen pa je, da bi pokazal, kako je Pavel vedno misijonsko pridigal v shodnicah. Pridiga je sicer namenjena Judom v soboto, toda nanaša se tudi na pogane, namreč na bogaboječe. Pridiga, naslovljena na "može Izraelce" (13,17), se začne s predstavitvijo zgodovine Izraela (13,17–25), zgodovine, ki je zaznamovana z zvestobo Boga. Dogodek Jezusa pa je vrh te zgodovine in obljube, ki so bile dane Davidu, so se zdaj izpolnile ljudstvu v diaspori. Ta zgodovina pa ni bila nikoli ogrožena niti se ni končala, kljub nasprotovanju voditeljev in ljudstva v Jeruzalemu, ki ni razumelo Svetega pisma in poročila o dogodku Kristusa (13,27sl.). Zgodovina se namreč brez prekinitve nadaljuje v Cerkvi. Izpolnitev je torej prišla po vstajenju, po katerem je Jezus postal Izraelov kralj (13,32sl.), odrešenje, odpuščanje grehov pa po Jezusu (13,38) in ne po postavi (13,39). To odpuščanje je tudi opravičenje kot oproščenje grehov. Opravičenje pa je dano po veri, to je po obratu k Mesiji, kralju, ne pa po Mojzesovi postavi (13,39). Če se torej držiš postave, ti to ne daje odrešenja, pa čeprav je pokornost postavi potrebna. Judovsko poslušalstvo torej ni nasprotovalo interpretaciji postave (13,42–43), ampak Pavlu, saj so bili polni ljubosumja, ko so naslednjo soboto videli množice, ki so se

zbrale, da bi slišale Božjo besedo. Po Luku ni razloga, zakaj bi lahko Judje kritizirali Pavla zaradi njegovih besed o postavi. Pridiga v 13,16–41 ne nudi nobene opore obtožbam proti Pavlu.

V Apd 20,18–35 najdemo Pavlov poslovilni nagovor Cerkvi, njegov edini govor Cerkvi. Govor mimogrede omenja vsebino Pavlovega oznanila: "Naj se spreobrnejo k Bogu in naj verujejo v našega Gospoda Jezusa" (20,21), evangelij o Božji milosti (20,24) in "oznanjevanje kraljestva" (20,25); nič pa ni govora o postavi. Tudi Judje so omenjeni samo na kratko v povezavi s svojimi spletkami (20,19). Tu torej Luka ne omenja ničesar, kar bi utemeljilo ostre obtožbe Judov, obtožbe, za katere ve, da so lažne. Luka pa s tem pokaže, kako je nemogoče, da bi Pavel učil, česar je obtožen, da naj bi učil, ampak nasprotno, da je Pavel še posebej primeren za Izraelovega učitelja. Pavel je namreč farizej, zvest postavi in Svetemu pismu, in zato tudi zvest "Izraelovemu upanju", vstajenju. Luka v nekaterih podrobnostih sicer omenja, da je bil Pavel rojen Jud, vzgojen v Jeruzalemu, zvest postavi in preganjalec krščanskih skupnosti (Apd 22,3–5; 24,4–5.9–11): toda to noče služiti kot dokaz posebne milosti, ki je bila dana preganjalcu in farizeju v Damasku, saj je Pavel še vedno farizej in zvest postavi (23,6; 24,14–16); še celo bolj je zvest postavi kot véliki duhovnik (23,1sl.). Tudi opis dogodkov, ki so pripeljali do judovske zarote proti Pavlu v 24,17–24, potrjujejo isto. Pavel je prišel v Jeruzalem, da bi izpolnil najvišjo obveznost postave, dajanje miloščine. Pavel ima sebe za enega izmed ljudstva in skozi miloščino kaže svojo ljubezen do Izraela. Prijet je torej, ko izpolnjuje obveznost, ki jo nalaga postava, ko se očiščuje v templju (24,18). Torej je bil Pavel to, kar je bil kot farizej, še vedno tudi kot kristjan.

Luka pa mora povedati še več in to je jasno ob še eni neprestano ponavljajoči se temi v govorih, ob vstajenju. Vstajenje je namreč središče evangelija. Vera v vstajenje je označena za farizejsko zadevo (Apd 23,1sl.) – kot

farizej je Pavel moral verovati v vstajenje, 'upanje Izraela' (Apd 28,20). V 26,6, kjer se pojavi izraz 'obljuba', pa vstajenje izraža tudi obljubo, ki je bila dana očetom. Ta obljuba je stvar farizejev, pa tudi stvar vseh dvanajstih rodov ljudstva (26,7). Da bi jo dosegli – to je cilj judovskega bogočastja in delovanja (26,7); vera v vstajenje je v središču judovskega bogočastja in značilnost Izraela. Luka pa na tem mestu vere ne utemeljuje z naslanjanjem na Jezusovo vstajenje niti na pričevanje dvanajstih: izhaja namreč iz Svetega pisma, iz obljub, danih očetom, iz farizejstva in iz verovanja ljudstva. Polemična naravnost je zato očitna: Pavel veruje vse, kar so zapovedali postava in preroki (Apd 24,14); kar pridiga, pa na nobenem mestu ne presega tega, kar so o Mesiji in o prihodnosti ljudstva povedali Mojzes in preroki (26,22s.). Luka po Pavlu na več mestih tudi zatrdi, da je na sojenju v bistvu zaradi vere v vstajenje (23,6; 24,21; 26,6sl.; 28,20). Ko pa jasno izpostavi vero v vstajenje kot glavno skrb in upanje ljudstva, s tem pove, da so sodniki z obtožbo Pavla sebe izvzeli iz ljudstva in judovstva. Pavel torej ni odpadnik, ampak so odpadniki voditelji Judov: Pavel ima torej pravico govoriti v imenu ljudstva in predstavljati Izrael, ne pa njegovi tožniki. S svojim poznavanjem postave in s svojo vero v Mesijo je Pavel namreč resnični farizej in pravi Jud, ki ima pravico biti učitelj Izraela, kakor je opisan v prizorih v shodnici v poglavjih 13–19 in na koncu tudi v prizoru v Rimu (28,17sl.).

Pavel ima osrednje mesto v Apostolskih delih in večina Cerkev izhaja iz njegovega dela. Luka ima celotno Cerkev za pavlinsko Cerkev. Pavel pa je obtožen, da je voditelj "ločine Nazarečanov" (Apd 24,5). Obtožbe, naperjene proti Pavlu, se torej nanašajo na celotno Cerkev; Cerkev je vpletena v obtožbe o odpadu, o tem, da so zapustili izvoljeno ljudstvo. Pavlov poseben status v Cerkvi poleg dvanajstih pa temelji na posebnem poslanstvu, ki mu ga je dal Izraelov Bog (22,14), na nečem, kar je izpričal človek v shodnici, ki je poznan po pobožnem življenju v skladu s

postavijo (22,12). Pavlov status je zato potrebno braniti, saj Cerkev ne more biti obnovljeni Izrael, če izhaja iz judovskega odpadnika. Vendar pa dvanajsteri in Pavel predstavljajo Izrael, medtem ko nespokorjeni Judje nimajo več pravice, da bi se imenovali 'Izrael'. Lukova skrb je torej boj za pravico članstva v Božjem ljudstvu.

V Lukovi predstavitvi Pavla je poseben pomen dan zagotovitom resničnosti in veljavnosti njegovega oznanila in nauka, pri tem pa igra glavno vlogo Sveto pismo: vse, kar namreč Pavel pridiga, najdemo v Svetem pismu. To pa ima povezavo z osrednjo temo v Lukovi predstavitvi Pavla, namreč, Pavla kot Juda. Druga tema pa je Pavel kot vizionarski, karizmatični pridigar, zdravilec in čudodelnik (13,8sl.; 14,2sl.; 16,16sl.; 19,11sl.; 20,7sl.; 28,1sl.). Pavlovo življenje in delovanje je vse polno eksorcizmov, ozdravljenj, obuditev mrtvih in drugih čudežev različnih vrst. Pavlovo delo je zato določeno z Duhom (9,17; 13,2.4.8; 19,1.21; 20,22.23; 21,11) in Pavel je, tako kot dvanajsteri, zmožen dati Duha drugim kristjanom (19,6). Pavlovo delovanje je torej vodeno neposredno iz nebes, vodi ga Bog, Jezus ali Duh, s pomočjo prikazovanj, besed, različnih ekstatičnih izkušenj, nebeških navdihnjen, itd. V Apostolskih delih tako zasledimo sedem Pavlovih čudežev (13,4–12; 14,8–10; 16,16–18; 19,12–20; 20,7–12; 28,1–6.7–8). Povzetki pa dajejo vtis, da je tudi Pavlovo predhodno in nadaljnje delovanje zaznamovano s čudeži (14,3; 15,12; 19,11–20; 21,19).

To, da se povsod dogajajo čudeži, pa ni namenjeno poudarjanju Pavlove čudodelne dejavnosti kot take, ampak da bi povedalo nekaj o njegovem pridiganju. Čudež se namreč ne zgodi takrat, ko bi bilo potrebno Pavla rešiti iz trpljenja in preganjanja, ampak takrat, ko je potrebno pokazati, da je oznanilo neustavljiva sila. Proti uporabi nevernih Judov v Ikoniju Bog sam potrdi svojo besedo "tako, da so se po njunih rokah godila znamenja in čudeži" (14,3). V Apd 4,25–31 potrditev pridiganja Božje besede pride po Božjih ozdravljenjih, čudežih in znamenjih, ki so se

zgodila po Jezusu (4,29–30). V Apd 14,11–18 je prvenstvo besede očitno, saj lahko čudež vodi do nesporazuma, če je ločen od oznanila. Povezava med čudežem in besedo je očitna (gl. tudi Apd 16,16–18 in 19, 13–20). Pavlovi čudeži pomenijo drugi del njegovega pridiganja in učenja, in s tem je oznanilo potrjeno kot Božja beseda.

Čudeže pa dela in o njih odloča Božji Duh, ki s tem potrjuje Pavlovo oznanilo. Shodnica ni imela Duha. Duh je dan Božjemu ljudstvu (Apd 2,17sl.) in zato, ker neverni Izrael nima duha, ne pripada Božjemu ljudstvu; zato tudi domnevnemu čudodelniku povsem spodleti. V 19,13–20 se čudodelstvo štirih sinov vélikega duhovnika povsem izjalovi, saj se izkaže, da jih vodi hudobni duh. Judje torej ne morejo delati čudežev, kar pomeni, da nimajo več božanske avtoritete. S podobno zgodbo pa se srečamo tudi v 13,6–12, ko Elíma, Jud, ki je poznan kot čudodelnik in prerok (13,6), poskuša spodnesti vero v Jezusa (13,8); toda njegova domnevna čudodelna moč je povsem razkrinkana. Ne uspe mu pri Pavlu in Pavlova čudodelna moč ga povsem zaslepi (13,11–12). Luka s tem tudi izpostavi šibkost shodnice, saj pokaže, da ne more narediti nobenega čudeža, povsem pa spodleti tudi Judom, ki jih poskušajo delati. Cerkev na drugi strani pa je potrjena, saj je njeno oznanilo potrjeno s čudeži.

Zagotovilo veljavnosti Pavlovega oznanila so torej Sveto pismo in čudeži, ki jih dela Duh. In prav Duh Svetega pisma je tisti, ki deluje po čudežih in potrjuje kerigmo.

ODREŠENJE

Pomen dogodka Jezusa je najprej in najbolj v odrešenju. Odrešenik pa je sam Bog in odrešenje je Božji dar (Apd 28,28; Lk 1,47; 2,30; 3,6). Odrešenje je tudi del zgodovine Božjega ljudstva, saj je Bog večkrat v zgodovini Izraela deloval kot odrešenik. Kakor pravijo Apd 7,2–53 in 13,16–26 (prim. Lk 1,46–55. 68–79), je zgodovina Izraela zgodovina odrešenja, medtem ko v zgodovini narodov, to

je poganov, Bog kot odrešenik ni deloval (Apd 14,16; 17,25sl.). Odrešenje je torej božanski privilegij. Izraelu so bili poslani odrešeniki, kot so Abraham, Mojzes in David (Apd 7,7sl.; 13,17sl.); zadnji člen v tej verigi pa je Jezus, ki mu je Bog ob koncu časov predal božanski privilegij odrešenja.

Besede, ki v Lukovem evangeliju in Apostolskih delih označujejo odrešenje in odrešenika, *sōzein*, *sōtēria*, *sōtēr*, lahko izpeljemo iz dveh ozadij, iz grškega sveta in iz Stare zaveze. V prvem smislu odrešenje pomeni podelitev različnih blagoslovov in daril, medtem ko v Stari zavezi pomeni predvsem rešitev pred sovražniki. Razlog, zakaj Luka ne more navesti točne definicije, pa je ta, da v glavnem govori o odrešenju na splošno, ne da bi opisoval točno vsebino (prim. Apd 2,21.40.47; 4,12; 5,31; 11,14; 13,23.26.47; 15,1.11; 16,17.30sl.). Luka predpostavlja, da njegovi bralci vedo, kaj pomeni odrešenje, in da vedo tudi, da odrešenje vsebuje različne prvine, ki jih je težko spraviti v preprost obrazec. Toda za Luka je pomembneje povedati to, da se je odrešenje zgodilo zdaj, kdo je odrešenik in kje lahko najdemo odrešenje.

Bog je prenesel božanske privilegije odrešenja na Jezusa (Apd 4,12; 5,31; 13,23; Lk 1,47.69.77; 2,11). Programski izrek v Apd 4,12 pa ima tudi polemični ton: "V nikomer drugem ni odrešenja; zakaj pod nebom ni dano ljudem nobeno drugo ime, po katerem naj bi se mi rešili." V tem smislu je odrešenje ozdravljenje hromega človeka (3,1-10): in ime pri ozdravljenju igra odločilno vlogo (3,6; 4,7.12.17.18). Problem poslušalcev, ki jim je besedilo namenjeno, je ta, da so ubili Božjega Mesijo (3,13sl.). Luka mora zato pokazati Jezusovo oblast, s katero ozdravlja, to je odrešuje. To oblast je Jezusu podelil Izraelov Bog, edini, ki ima pravico dati odrešenje: "Bog Abrahamov, Izakov in Jakobov, Bog naših očetov je poveljčal svojega služabnika Jezusa ..." (3,13.) Polemika torej ni naslovljena na pogane in njihove bogove in odrešenike, ampak na Jude, ki so zanikali, da ima Jezus kakršnokoli pravico dati odrešenje (prim. Lk 5,21sl.). Ker

pa se Luka zaveda, da so nekateri kristjani iz judovstva odrešenje pripisovali celo imenu Mojzesa (Apd 15,1sl.), seveda poleg Jezusovega imena (prim. 13,39), za svoje judovsko-krščanske bralce s tem odpravlja vsak dvom v to, da je Jezus dejansko odrešenik. To pa dodatno potrjuje tudi Lukova teološka trditev, da je bil Jezus trpeči Mesija: "Mesija mora trpeti in vstati od mrtvih." (Lk 24,45; prim. Apd 3,18; 17,3; 26,23; Lk 24,26.) Jezus moli: "Toda ne moja volja, ampak tvoja naj se zgodi." (Lk 22,42.) Jezus se tudi zaveda, da mora umreti v Jeruzalemu (Lk 13,33). Težava pa je v tem, da se je pojavil dvom, ali je Jezus "tisti, ki bo odrešil Izraela", ali je on Mesija (Lk 24,21) in to je povezano z njegovim trpljenjem, z njegovim križanjem in smrtjo (24,20). Težava torej ni v soteriološkem pomenu Jezusove smrti, ki je Luku poznan, ampak v Mesijevi istovetnosti. Zato ni dovolj reči, da je Jezusova smrt posledica nerazumevanja Judov ali da je prišlo do nje zaradi njihovega nepoznavanja Svetega pisma. To bi namreč pomenilo udarec za Lukovo idejo Jezusa kot Mesije in Odrešenika Izraela, pa čeprav Luka večkrat ponavlja, da odgovornost za Jezusovo smrt pripada Judom (Apd 2,23; 3,15; 4,10; 5,30; 7,52; 10,39; 13,27sl.). Nujno pa je potrebno pokazati, da sta Jezusovo trpljenje in smrt v skladu z Božjo voljo in njegovo vnaprejšnjo odločitvijo in da sta napovedana v Svetem pismu (Apd 2,24; 3,18; 13,28-30; 17,3; Lk 9,22.44; 17,25; 18,31-34; 22,22; 24,7.26.46). Trpljenje je bilo namreč 'potrebno' (Apd 9,22; 17,25; 22,37; 24,7.26.44; Lk 17,3).

V skladu z idejo, da je zgodovina Izraela zgodovina Božjih odrešilnih dejanj, pa lahko odrešenje po Mesiji – Jezusu najdemo samo v Izraelu, to je v Cerkvi. Sporočilo o tem odrešenju je bilo poslano 'Abrahamovemu rodu' (13,26; prim. Lk 19,9); človek iz Davidovega nasledstva je dan Izraelu za odrešenika (13,23; prim. Lk 1,69.77). Ves Izrael pa mora sprejeti kot gotovo, da je Bog napravil Jezusa tako za Gospoda kot za Mesijo (Apd 2,36-41; prim. Lk 2,11). Izraelu je s tem podarjeno spreobrnjenje in odpuščanje grehov (Apd

5,31). Vključitev in udeleženosť Božjega ljudstva je torej potrebna za odrešenie, zato je Bog Cerkvi vsak dan pridruževal tiste, ki jih je odrešil (2,47; prim. 2,41). Odrešenie, ponujeno Izraelu, pa je odprto tudi za pogane, za ljudstva, ki so tuja izraelski skupnosti in ki so izven Božje zaveze. Celo pogani lahko najdejo odrešenie v Izraelu. V prvi pridigi poganom (Apd 10,34–43) Peter pravi poslušalstvu, da je Jezus naročil apostolom, naj ga oznanjajo Izraelu in da so pogani vključeni v odrešenie, ki je bilo dano Božjemu ljudstvu: odrešenie je odprto za vse ljudi, toda samo preko Izraela. V svojem govoru na apostolskem zboru (Apd 15,13–23) Jakob pojasni položaj Judov in poganov glede odrešenja s pomočjo navedka v vv. 16–18, iz Am 9,11: Bog bo najprej na novo postavil in obnovil Izrael in nato, kot rezultat tega dogodka, bodo pogani iskali Gospoda. Kornelijeva zgodba je navedena kot dokaz, da se je obnova podrte Davidove hiše že zgodila in da tudi pogani že iščejo Gospoda. 'Obnova podrte Davidove hiše' pa se je zgodila v Cerkvi, v judovsko-krščanski skupnosti, ki je Izrael ob koncu časov, pogani pa so dobili delež pri odrešenju, ki je bil dan Izraelu.

Odrešenie je torej vezano izključno na Jezusa (Apd 2,21; 4,12; 13,23; 16,31; Lk 1,69; 2,11; 19,9). Težava, o kateri se največ govori, pa je, ali ima Jezusova smrt v Apostolskih delih odrešilen pomen. Jasno je, da Luka Jezusove smrti nima za žrtev ali za spravo za greh. Luka sicer ve za Jezusovo žrtvovanjsko smrt; kakor pravijo Apd 20,28: "... Božjo Cerkev, ki si jo je pridobil s svojo krvjo." To namiguje na Jezusovo smrt kot zadoščevanje, toda razen gole omembe za Luka to nima nobenega drugega pomena. Poleg tega pa najdemo žrtvovanjske odtenke tudi v besedah, ki jih izgovarja pri zadnji večerji: "To je moje telo, ki se daje za vas" (Lk 22,19); "Ta kelih je nova zaveza v moji krvi, ki se preliva za vas." (Lk 22,20.) Luka se torej zaveda žrtvovanjske narave Jezusove smrti in je ne zanika, vendar jo zaradi nekega skrivnostnega razloga potiska v ozadje. Toda tudi če Jezusova smrt kot sprava za greh nima zanj nobenega

pomena, pa ima vseeno odrešilni pomen: Apd 13,28–30 namreč pravi, da je bila Kristusova smrt povezana z Božjim odrešilnim načrtom; Jezusova smrt je označena za Božjo voljo (Lk 13,33; 17,25; Apd 3,18); najdemo pa tudi vrsto izrekov o Jezusovem trpljenju kot božanski 'potrebi' (Apd 3,18; 13,28–30; 17,3; Lk 17,25; 24,26.44); tudi pridiganje o odpuščanju grehov je posledica vstajenja in Kristusove smrti (Lk 24,46–47). Luka torej jasno povezuje odrešenie s Kristusovo smrtjo, toda ne pove, kaj naj bi smrt dosegla. Zadostuje mu, če reče, da je Kristusova smrt del odrešenja.

Ko Luka razlaga, za kaj gre pri odrešenju, pa je najpomembnejša prvina 'odpuščanje grehov', *aphesis hamartiōn*.³ Tudi v zadnjih navodilih enajstim je odpuščanje grehov tema vsega Kristusovega dela in oznanila: "Rekel jim je: 'Tako je pisano; Kristus bo trpel in tretji dan vstal od mrtvih, in v njegovem imenu se bo oznanjalo spreobrnjenje v odpuščanje grehov vsem narodom, začeniši od Jeruzalema'." (Lk 24,46–47.) Vse primere *aphesis* v Apostolskih delih najdemo v enakem kontekstu, v govorih Judom in o Judih. Odpuščanje grehov je tudi zadnja možnost za ljudstvo, ki bo verjetno na voljo samo enkrat, kar pomeni, da ne bo več odrešenja za Izrael, ko bo oznanjevanje prišlo do skrajnih mej sveta, to je do diaspore. Tudi v govoru na binkoštni dan Peter pravi Judom, ki so križali Kristusa (Apd 2,36), naj se spokorijo in tako dosežejo odpuščanje grehov (2,38). Ker so Judje zavrnil Mesijo, jim je Peter rekel, naj se spokorijo in vrnejo k Bogu, da se jim bodo izbrisali grehi (Apd 3,13sl.). Bog je Izraelu dal spravo in odpuščanje grehov potem, ko so pokončali Jezusa (Apd 5,30sl.; 13,28.38). Ko Luka govori o odpuščanju grehov, govori o judovski krivdi za Jezusovo smrt, ki je njihov greh – govori o tem velikem grehu in o veliki pokori v zgodovini ljudstva. Odrešenie torej pomeni, da smo rešeni iz grešnega ljudstva (2,40; 26,17), ali pa celo, da smo člani spokorjenega Izraela (2,41; 26,18). Greh namreč ni tak, kot ga razume Pavel, ni grešno bivanje in greh kot moč, ampak grešna dejanja proti

Božjemu Mesiji. Grehov Luka tudi ne vidi z moralističnega stališča, ampak imajo vedno povezavo z Bogom. Grehi so bili tako navzoči skozi celotno zgodovino ljudstva (Apd 7,2–53; Lk 1,77; 3,3), toda vrhunec in zadnji greh ljudstva je v povezavi z dogodkom Jezusa in celo tu imamo zadnje odrešilno Božje dejanje. Odpuščanje grehov pa je privilegij Boga, ki na ta način obnavlja odnos s svojim ljudstvom. Z odpuščanjem grehov, pokoro in vero, ki so bistveni pogoji zanj, pa ima odrešenje tudi druge pomene, saj označuje hkrati rešitev pred različnimi vrstami zla: odrešenje v tem smislu namreč pomeni ozdravljenje (Apd 4,9s.; 14,9; Lk 6,7; 7,50; 8,48.50; itd.), mir kot

znamenje mesijanskega kraljestva (Apd 10,46; Lk 2,14; 19,38.42; 24,36; itd.) in življenje (Apd 5,20; Lk 10,25ss.).

Prevedel: Leon Jagodic

-
1. Brisanje te snovi je največkrat razloženo s tem, da so Lukovi spisi namenjeni kristjanom iz poganstva. Toda če je tako, potem je večji del Apostolskih del zelo zagoneten, npr. judovski farizej, ki se drži postave, Pavel, pomembna vloga, ki jo ima vprašanje čistosti v Apostolskih delih, in kristjani, ki so naslikani kot "privrženci postave" (Apd 21,20).
 2. *Basilea* tu pomeni 'vladavino' in ne 'kraljevino'.
 3. *Aphesis* se v Septuaginti in v grščini uporablja za osvoboditev od dolga in za osvoboditev iz ujetništva; povezava z besedo 'greh' izhaja iz judovske religije, kjer se 'dolg' uporablja v smislu greha.